

Něco o šikaně

1. Co není šikana?

Býváme v pokušení pojem šikany příliš rozšiřovat tím, že do něj zahrneme různé druhy jednání, které je násilné nebo různými způsoby druhé poškozuje. Jako šikanování obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.

Šikanou není ani tzv. vyprovokované násilí, kdy menší, slabší děti druhé nepříjemně provokují, doráží na ně slovně i fyzicky, až dojde k více méně odpovídajícímu trestu. Co tedy na první pohled vypadá jako šikana, může být pouze odvěta. Jsou to především rvačky mezi přibližně stejně silnými žáky, krádeže a pomluvy (ledaže by byly součástí a nástrojem sociální izolace, pak o šikanu jde).

Za šikanu také neoznačíme vydírání celé třídy skupinou rváčů ("Dej, nebo budeš bit!"), i když se opakuje. Nadvláda takového "gangu" ve třídě ovšem velmi často vede k šikanování některého žáka nebo celé skupiny.

Rasové násilí, jež není bohužel mezi dětmi vzácné, může, ale nemusí mít formu šikany, stejně tak hrubé "kanadské žerty".

Ani přinucení spolužáka, aby kradl nebo se zúčastnil jiné trestné činnosti, není vždycky možno označit za šikanu, i když se občas vyskytuje jako součást šikany.

Sexuální obtěžování (harassment) může být formou šikanování, někdy je však obtížné určit podíl viny na straně obtěžované dívky. Ta může chlapce více či méně vědomě dráždit, a vyprovokovat tak jednání, se kterým nepočítala.

Škádlení je mezi žáky běžná zábava a zároveň důležitá škola sociální komunikace, vzájemného poznávání a sblížování. Problém je v tom, že co pro jednoho škádleného žáka je dobrá, nebo alespoň přijatelná legrace a dokonce vítaný projev pozornosti, který s potěšením oplácí, to druhého, citlivějšího žáka už ponižuje nebo uráží. V případě opakování jde pak jednoznačně o šikanu, rozeznat ji však může vyžadovat pedagogický cit, zkušenost a někdy i soustředěnou pozornost, tedy kus práce. Tvrzení, že jde o „pouhé nevinné škádlení“, je běžnou výmluvou agresorů, jejich rodičů, kteří nejsou ochotni nebo schopni řešit závažnou šikanu - proto ji vědomě bagatelizují označením za škádlení.

Na závěr je třeba přiznat, že přesná definice šikany neexistuje, v některých případech i odborník váhá, zda jde o šikanu nebo jen o něco, co se šikaně podobá. Pro praxi to však není velký problém, zlu musíme bránit, ať se jmenuje tak, nebo onak. Rozhodující je poznat závažnost problému a najít jak odvalu, tak moudrost a dostatek informací k jeho řešení.

2. Co je šikana

Šikana je jakékoli chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat jiného člověka, případně skupinu lidí.

Nikdo, žádný rodič nemá jistotu, že se jeho dítě nestane obětí šikany. Cesty lidských povah a činů jsou nevyzpytatelné a do soukolí agrese se může dostat každý. Jednou proto, že je příliš chytrý, jindy, že chytrý není. Šikana nemá důvod, má jen oběť, většinou nahodilou. Než se rodiče dozvědí, jaké martyrium jejich dítě prožívá, řetězec událostí se proplétá a je čím dál tím složitější ho rozpojit. Má strach z pomsty, nechce shodit "kamarády", své týrání bere jako "normální". Většinou je pro šikanovaného velmi bolestivé a traumatické, má-li říci rodičům, které má rád a na kterých mu záleží, jak je ponižovaný, jak je trapný, jak se neumí prosadit a jak ho nikdo nebere. Nicméně existuje řada varovných signálů, podle kterých by rodiče měli poznat, že s jejich dítětem není něco v pořádku. Etoped Michal Kolář uvádí ve své knize Skrytý svět šikanování ve školách "seznam" podezřelých projevů, které by měly rodičům pomoci alespoň v základní orientaci. Zároveň také upozorňuje na to, že jednotlivé projevy nemusejí mít vždy se šikanováním něco společného, ale téměř jistě signalizují skryté volání o pomoc. Čím více se jich objeví najednou, tím je pravděpodobnost šikany větší.

Podezřelé projevy

- Za dítětem nedochází domů žádný spolužák, zdá se, že nemá kamarády.
- Dítě je zaražené, posmutnělé až depresivní, nemluví o tom, co se děje ve škole.
- Špatně usíná, má poruchy spánku, zdají se mu hrůzostrašné sny.
- Dojde k výraznému zhoršení prospěchu, je nesoustředěné, bez zájmu.
- Před odchodem do školy nebo po příchodu domů ho pobolívá hlava, břicho apod.
- Často navštěvuje lékaře, znenadání se objeví neomluvená absence.
- Do školy nebo ze školy chodí oklikami.
- Domů přichází s potrhaným oblečením, poškozenými školními pomůckami nebo bez nich.
- Často mu nevychází kapesné, ztrácí ho, požaduje další peníze.
- Dítě přichází domů vyhladovělé, i když dostává svačiny a obědy má zajištěné.
- Nedokáže uspokojivě vysvětlit svoje zranění - odřeniny, modřiny, lehký otřes mozku, naraženou kost nebo zlomeninu, popáleniny na ruce apod.
- Vyhrožuje sebevraždou, nebo se o ni dokonce pokusí.
-

Svěřil se mi, že ...

Dítě někdy najde odvalu a rodičům se svěří. To dlouho obávané a spíš jen tušené slovo šikana se stává noční můrou celé rodiny, tvrdou realitou, se kterou je třeba se vyrovnat. Ale jak?

Podle dr. Koláře existují tři základní kroky, podle kterých by měli rodiče postupovat.

Prvním krokem je poskytnout dítěti maximální citovou oporu. "Rodiče by měli dítě vyslechnout, brát všechno, co říká, vážně. Stává se, že někteří z nich jednají velmi nevhodně a reagují třeba tvrdě, nedůvěřivě nebo také nerozhodně a nejistě. V každém případě by měli dítě podržet. Stát při něm," zdůrazňuje odborník. V rámci tohoto prvního kroku by se rodiče měli také snažit zjistit co nejvíce informací - co se stalo, kdo co dělal, kdy, jak, případně kolik je obětí. Druhým krokem je návštěva školy. Pokud nemohou oba rodiče, měl by s jedním z nich jít alespoň někdo z příbuzných či přátel. Při této návštěvě jde o to promluvit s ředitelkou školy a s lidmi, kteří mají dítě na starosti (třídní učitel, metodik prevence, výchovný poradce).

Jak na šikanu

Nejúčinnější prostředek, jak se se šikanou vyrovnat, je těsná spolupráce mezi rodinou a školou, mezi rodiči a dětmi a mezi žáky a učiteli. S tím samozřejmě souvisí oznamovací povinnost každého občana našeho státu.

Nejdůležitější je však Vaše osobní komunikace s dětmi:

- Vyčleňte si čas na neformální rozhovor s Vašimi dětmi. Pověďte si o tom, co zažily ve škole, jak trávily svůj volný čas, jaké mají problémy, co je zajímavá a baví apod.
- Sledujte chování Vašich dětí. Při jakékoliv výrazné změně se snažte přijít na to, proč ke změně došlo.
- Všímejte si toho, zda Vaše dítě nemá najednou vyšší materiální nároky (kapesné, zda Vám nebere peníze, zda nepotřebuje najednou větší svačiny, zda nepotřebuje stále nové školní potřeby apod.).
- Všímejte si toho, jak se chová Vaše dítě ráno, když má jít do školy. Nezměnily se výrazně jeho projevy (je smutné, brečí, má strach, má zažívací problémy apod.).

•

Zamyslete se nad tím:

- jaké televizní pořady, jaké videofilmy vaše dítě sleduje.
- jaké hry hraje na počítači.
Neučí se vaše dítě brutalitě a odcizení právě z těchto prostředků?
- kolik času během dne trávíte s vaším dítětem při hře, rozhovoru příjemném pro vaše dítě, kolik času denně mu věnujete.
Všimněte si, co Vaše dítě čte. Čtěte vašim malým dětem pohádky před spaním. Pokuste se vytvořit intimní prostředí pro rozhovor s vaším dítětem. Posad'te s k němu na postel a povídejte si.

Snažte se při rozmluvě s dítětem a řešení problémů v rodině zdůraznit to, že každý člověk :

- má právo na svůj vlastní názor
- má právo na slušné jednání a zacházení, ale zároveň povinnost slušně jednat

- má svobodu jednání a chování, která však končí tam, kde začne omezovat druhého fyzicky i psychicky
Prostředkem proti šikanování Vašeho dítěte je i posilování jeho sebevědomí (ne však způsobem "*dá-li ti někdo facku, tak mu tři vrat', či ukradne-li ti někdo svačinu, tak mu ji příště ukradni taky*"):
- vyjděte z toho, že každý člověk je nebo může být v nějaké pozitivní oblasti svého života úspěšný.
- snažte se tuto oblast u Vašeho dítěte podporovat, poukazovat na jeho nadání a snažit se, aby dosahoval co nejlepších výsledků.

Při jakémkoliv zjištění výrazné změny v chování Vašeho dítěte kontaktujte školu!

Zjistíte-li při rozhovoru s Vaším dítětem (i když se to přímo Vašeho dítěte netýká), že ve škole probíhá šikana žáků, kontaktujte školu nebo zástupce rodičů ve školské radě